

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş/Received: 01.09.2025
Kabul/Accepted: 19.10.2025
DOI: 10.17822/omad.123406

Atıf/Citation: İlke Ciritci. “İskenderun Kültürel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi Eski İngiliz Konsolosluk Binası Potansiyelinin Değerlendirilmesi”. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 12/34 (2025): 539-563.

İlke CIRITCI

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Mimarlık Bölümü /Türkiye, (Müdür), ICUAM, İstanbul Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, iciritci@gelisim.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1492-0727>

İskenderun Kültürel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi Eski İngiliz Konsolosluk Binası Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Adaptive Reuse of Cultural Heritage Buildings in İskenderun: Evaluation of the Potential of the Former British Consulate Building

Öz: Bu çalışma, İskenderun’un tarihsel dokusu içinde önemli bir kültür varlığı olan Eski İngiliz Konsolosluk Binası’nın yeniden işlevlendirilme potansiyelini değerlendirmektedir. İskenderun’un coğrafi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimi çerçevesinde konumlandırılan yapı, XIX. yüzyıldan günümüze ulaşabilmiş nitelikli örneklerden biridir. Çalışma kapsamında, literatür araştırmaları, arşiv belgeleri, alan gözlemleri ve görsel belgelerden yararlanılmış; yapının tarihsel gelişimi, mimari özellikleri, kolektif bellek bağlamındaki değeri ve günümüzdeki fiziksel durumu incelenmiştir. Özellikle 6 Şubat 2023 depremleri ve 2024’te meydana gelen yangın sonrası yaşanan tahribat, yapının korunması ve yeniden işlevlendirilmesinin aciliyetini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, yapının kültürel miras kimliği ile uyumlu olacak şekilde kamusal faydaya dönük işlevlerle (müze, kültür merkezi, kütüphane vb.) değerlendirilmesinin, hem kent belleğinin korunmasına hem de İskenderun’un kültürel turizmine katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İskenderun, Kültürel Miras, Kolektif Bellek, Yeniden İşlevlendirme, İngiliz Konsolosluğu, Catoni Ailesi, Tarihi Yapılar, Koruma.

Abstract: This study evaluates the adaptive reuse potential of the former British Consulate Building, a significant cultural heritage asset within the historical fabric of İskenderun. Situated within the city’s geographical, socio-economic, and socio-cultural development, the building represents one of the qualified 19th-century structures that have survived to the present. The research draws on literature reviews, archival documents, field observations, and visual records to examine the historical development, architectural features, collective memory value, and current condition of the building. In particular, the damage caused by the February 6, 2023 earthquakes and the fire in 2024 highlights the urgency of preserving and adaptively reusing the structure. The findings emphasize that reprogramming the building with public-oriented functions compatible with its cultural heritage identity (such as a museum, cultural center, or library) would contribute both to the preservation of the city’s memory and to the cultural tourism of İskenderun.

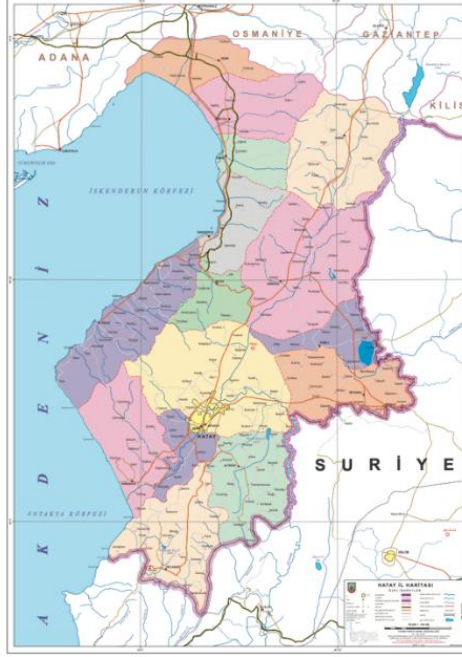
Keywords: İskenderun, Cultural Heritage, Collective Memory, Adaptive Reuse, British Consulate, Catoni Family, Historic Buildings, Conservation.

Giriş

Amanos Dağları Hatay ilini kuzey-güney doğrultusunda ikiye bölmektedir, bu nedenle kent daha çok kuzey-güney doğrultusunda gelişme göstermiştir (Şekil 1). Okur’a göre¹ şehrin kuzey kesimindeki askeri sahalara, Akçay bataklığı, liman bölgesi ve ticari firmalara ait antepoların kapladığı geniş alan dolayısıyla yerleşim alanlarının gelişmesi sınırlandırılmıştır.

¹ Mustafa Ağca Okur. ‘İskenderun Şehir Coğrafyası’ (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 33.(Mustafa, 2000)

Dağ ile kıyı arasındaki mesafenin darlığı ve bu alanlarda askeri ve ticari tesislerin varlığı yeni mesken yapımına müsaade etmemiştir. Aynı zamanda kentin kuzeyindeki organize sanayi bölgesi ve İskenderun Demir-Çelik Fabrikası da yerleşim alanlarının sınırlandırılmasında rol oynamıştır.

Şekil 1: Hatay ili haritası (T.C. Milli Savunma Bakanlığı, Harita Genel Müdürlüğü).

Dağlık sahanın batısı ve doğusu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan birbirinden farklı özelliklere sahiptir. İskenderun ilçesi ve körfez etrafında sıralanmış olan diğer yerleşmeler düşünüldüğünde özellikle sanayinin etkisi hissedilir düzeydedir. Bu kesimde kıyıdan itibaren farklı morfografik birimler hem nüfusun dağılışına hem de yerleşmelerin kuruluş yeri seçimine etkiye bulunmuştur². Çalışma sahasının da içerisinde bulunduğu idari birim olan İskenderun ilçesi günümüzde 45 mahalleye hizmet eden bir ilçedir. Bu mahallelerin 28'i şehir imar sınırı içerisinde dağılışı göstermektedir. Geri kalan 17 mahalle ise kasaba ve kırsal özellik taşımaktadır (Şekil 2). Son büyükşehir yasası 2012 yılında 6360 sayılı yasa olarak çıkarılmıştır³ ve bu yasa Hatay ilini ilçe, belde, köy birimlerine kadar etkilemiştir. Bu yasa ile birlikte tüm köy yerleşmeleri ile belde belediyeleri şehrin mahalleleri ile aynı statüye sahip olmuştur. Ocak ve Karagel'e göre⁴ ilçe sınırlarındaki kırsal ve şehrsel karakterli bütün yerleşim birimleri mahalle adı altında statü değiştirmiş olmasına rağmen, bu idari değişim yerleşmelerin fonksiyonel olarak değişimine etki etmemiştir.

İskenderun'un göç hareketlerini ve göçün sosyolojik etkilerini çalışan araştırmacılar Ocak ve Karagel'e göre⁵ İskenderun şehri, ilçe geneli ve körfez çevresinde yer alan diğer yerleşmelerin nüfus gelişiminde birinci derecede etkili olan faktör sanayileşmeye dayalı nüfus artışlarıdır. İskenderun ve yakın yerleşmelerinde hızlı göç olayı nüfusun yerleşim problemlerini beraberinde getirmiştir. Bu süreç paralel, mevcut morfoloji özelliklerini taşımayan çarpık yerleşmeler olarak nitelendirilebilecek, geçekundu niteliğinde konutların hâkim olduğu yeni

² Bülent Ocak, Eylül Karagel. 'İskenderun'da (Hatay) Sanayileşmeye Bağlı Göçler ve Değişen Kentsel Doku'. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024 21(2), (2024): 799–821.(Ocak & Karagel, 2024)

³ TBMM, 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı on üç ilde Büyükşehir Belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelelerde değişiklik yapılmasına dair kanun.

⁴ Ocak ve Karagel. 'İskenderun'da (Hatay) Sanayileşmeye Bağlı Göçler ve Değişen Kentsel Doku', 802.

⁵ Ocak ve Karagel. 'İskenderun'da (Hatay) Sanayileşmeye Bağlı Göçler ve Değişen Kentsel Doku', 819.

mahalleler kurulmuştur. 6 Şubat 2023 yılında gerçekleşen deprem sonrasında çok büyük kayıplar veren Hatay günümüzde hala yaralarını sarmaya çalışmakta, kentin bazı bölgelerindeki yerleşim yerleri farklı bölgelere taşınmış ve konut sorununa çözüm olacak yapılaşma ise tüm kentte büyük hızla devam etmektedir.

Bu çalışmanın konusu İskenderun'un tarihi zenginlikleri içerisinde yer alan bir kültür varlığı üzerinden yeniden işlevlendirme başlığını tartışmaya açmak ve özellikle oldukça fazla taşınmaz kültür varlığına sahip Hatay gibi kentlerde üstelik onca depreme rağmen bu yapıları korumayı başarmış ancak potansiyelini gün yüzüne çıkaramamış yapılara dikkat çekmek, örneklem yapı için ise bilimsel veriler ve yürürlükteki yönetmelik, tüzük ve kanunlar ışığında işlev önerileri getirmektir.

İskenderun'un Tarihi

İskenderun, Mezopotamya, Suriye ve Mısır'ın, Anadolu ve devamında Avrupa kıtasına bağlantısını sağlayan ana yol üzerinde bulunması dolayısıyla eski çağlardan beri stratejik ve ticari öneme sahip olmuştur. Jacquot'e göre⁶ İskenderun'un kuruluşu, höyük kazılarında ortaya çıkan buluntulara dayanarak antik çağ öncesinde yerleşim olduğunu göstermektedir. M.Ö. 2000'li yıllarda Hititlere bağlı Kadu Beyliğinin kurulduğu bilinmektedir⁷. M.Ö. VII. yüzyılda Hurriiler'in eline geçen İskenderun ve çevresi, VI. yüzyılda da Perslerin hakimiyetine geçmiştir⁸. M.Ö. 1200'lü yıllarda Fenikeliler bu topraklarda Myriandros adı ile bir koloni kurmuşlardır⁹. Anadolu'nun fethinden sonra ilerlemesine devam eden Büyük İskender, Pers İmparatoru III.Darius'a karşı yapılan İssos Savaşı'nda büyük başarı kazanarak akabinde Gülek Boğazı'ndan geçerek liman şehri Myriandros'a (İskenderun) gelmiş, buraya M.Ö. 333 yılında Aleksandria adını vermiştir¹⁰. M.Ö. 306 yılında Selevkos Devleti'nin sınırlarına katılan İskenderun daha sonra Roma İmparatorluğunun hakimiyetine geçmiştir. M.Ö. 47 yılında İmparator Sezar denizyolu ile İskenderun'a buradan da Antakya'ya geçmiştir¹¹.

Roma İmparatorluğu sırasında da önemini koruyan İskenderun özellikle Antakya ile Roma arasındaki seferleri ile önemini daha da arttırmıştır. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans'a kalan İskenderun ve çevresi M.S. 395-396 yıllarında Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya akın düzenleyen Hun Türklerinin işgaline sahne olmuştur. 540 yıllarında Sasaniler'in eline geçen şehir 637 yılında İslam hakimiyetine girmiştir.

1084 yılında Antakya ve İskenderun Selçukluların eline geçmiştir. 1273 yılında İskenderun Memlûklü devletinin egemenliğine girmiş, bu sırada 1261-1277 yılları arasında Türkmen boylarının yoğun biçimde İskenderun ve çevresinde yurt tutmaya başladıkları görülmüştür. Tüm bu dönemlerde de kentin ticari önemi devam etmiştir. Müslüman Devletler döneminde El-İskenderune denilen şehri adı, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Memlûklü ordusunu yenilgiye uğratmasıyla birlikte Osmanlılara geçmesinden sonra İskenderun olarak kullanılmıştır. Osmanlı idaresinde sakin bir hayat yaşayan İskenderun ve çevresi 1839 yılında Tanzimatla birlikte yapılan idari düzenleme ile Payas ve Belen ile birlikte Adana eyaletine bağlanmıştır. İskenderun 1852 tarihinde müdürlük merkezine dönüştürülmüş, daha sonra Adana'dan çıkarılarak Halep Vilayetine bağlanmış, nüfusun giderek artmasıyla 1879 tarihinde müstakil bir kaza halini almıştır (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü). Osmanlı Dönemi'nde de Doğu Akdeniz ticari hayatında önemli bir liman kenti olma özelliğini sürdüren İskenderun özellikle Halep şehrinin ihracat ve ithalat limanı haline gelmiştir¹².Demir

⁶ Paul Jacquot. *Antioche : Centre de Tourisme*, (Paris: o.O. : Comité de tourisme d'Antioche, 1931). 46-65.(Jacquot, 1931)

⁷ Jacquot, *Antioche : Centre de Tourisme*, Okur, *İskenderun Şehir Coğrafyası*.

⁸ Vahid Çabuk. 'İskenderun'un Kısa Tarihçesi'. *Hatay Fikir ve Sanat Dergisi*, Sayı 2/2 (1993): 22-29.(Çabuk, 1993)

⁹ Çabuk, *İskenderun'un Kısa Tarihçesi*; Okur, *İskenderun Şehir Coğrafyası*

¹⁰ Okur, *İskenderun Şehir Coğrafyası*

¹¹ Okur, *İskenderun Şehir Coğrafyası*

¹² Okur, *İskenderun Şehir Coğrafyası*

Görür'ün araştırmasına göre¹³ 1873 yılı öncesinde ihracatın değeri, nadiren ithalatın yarısını aşmakta iken 1873'te, ithalat ve ihracat neredeyse eşit değerlere ulaşmıştır. Ticaretle paralel olarak 1872 yılında İskenderun Limanı'na giriş çıkış yapan yabancı gemilerin sayısı artmış, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Yunanistan gibi devletlere, Mısır ve diğer Türk Limanlarına, Küçük Asya'ya ihracat yapılmıştır. 1873 yılında İskenderun Limanı üzerinden önemli bir kısmının yün olduğu toplam 1.090.311£ değerinde emtia ihraç edilmiştir.

12 Kasım 1918 tarihinde İskenderun Fransız askerleri tarafından işgal edilmiştir. 2 Eylül 1938 tarihinde Bağımsız Hayat Devleti kurulmuş, bir yıl sonra meclis Hatay'ın Türkiye'ye katılması kararı almıştır. Örneklem olarak seçilen bina bir XIX. yüzyıl yapısı olması itibari ile bin yıllardır yerleşim bölgesi olan ve bu hususta çokça zengin kültür varlığına ev sahipliği yapan İskenderun'un makale kapsamında XIX. yüzyıla tarihlenen kültür varlıkları incelenecek, devamında örneklem olan yapı ve günümüzdeki durumu devamında yeniden işlevlendirme önerileri tartışmaya açılacaktır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada durum çalışması desenine dayalı nitel bir araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Mimari anlamda yapının değerlendirmesine geçmeden önce söz konusu örneklem bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda bağlarını doğru kurmak gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle İskenderun'un tarihi ve ilçenin yapısı hakkında derin literatür araştırmalar yapılmış, temel kaynaklara ve önemli araştırmacılar ile iletişime geçilerek arşivlerine başvurulmuştur.

Yapı ile ilgili direkt bilgi, tescilini yapan Hatay Kültür Varlıkları Kurulu ile iletişime geçilerek temin edilmiştir. Örneklem yapının bulunduğu çalışma sahası birincil veri toplama tekniği uygulanmış görüşme ve gözlemler yapılmıştır. Yapı ve çevresi fotoğraflar ile belgelenmiş, yerinde gözlemlenmiş ve değerlendirilmiştir. İnsan ve mekân etkileşiminin analiz, sentez, ilişki kurma, karşılaştırma gibi dört temel bilimsel ilkesi doğrultusunda çalışma sürdürülmüştür.

Çalışma alanının sınırları net olarak çizilmiştir. Bu sınırlar içerisinde kalan alanda konu bahsi geçen prensipler doğrultusunda irdelenmiştir. Yeniden işlevlendirme konusunda yapıya ait kültürel miras, mimari, ekonomik, sosyal ve çevresel değerler, bölge halkının, mekânın mekânsal düzeni, bulunduğu çevre içindeki bağlamı çerçevesinde yapının potansiyelleri değerlendirilmiş, sosyal anlamda bölgeye getirebileceği katkılar önerilmiştir. İçerik ve betimsel analizler sayesinde çalışmada vurgulanmak istenen önemli hususlar açıklığa kavuşturulmuştur. Özet olarak araştırmada nitel yöntem benimsenmiş olup, çalışma üç aşamada yürütülmüştür.

1. Literatür ve Arşiv Araştırması: İskenderun'un tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimi hakkında kapsamlı literatür taraması yapılmış; konuyla ilgili akademik çalışmalar, resmi raporlar, arşiv belgeleri ve görsel dokümanlar incelenmiştir. Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun arşivleri, Osmanlı ve Fransız dönemine ait haritalar ve kişisel koleksiyonlar da değerlendirmeye dahil edilmiştir.
2. Alan Çalışması ve Gözlemler: Eski İngiliz Konsolosluk Binası ve yakın çevresinde doğrudan gözlem ve fotoğraf belgelemesi gerçekleştirilmiştir. Yapının mimari özellikleri, mevcut durumu, tahribat düzeyi ve çevresel bağlamı kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bölge halkı, araştırmacılar ve uzmanlarla yapılan görüşmeler, yapının kolektif bellekteki yeri hakkında nitel veri sağlamıştır.
3. Analiz ve Değerlendirme: Toplanan veriler içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Yapı, kültürel miras, mimari bütünlük, kolektif bellek, toplumsal hafıza ve yeniden işlevlendirme kriterleri üzerinden analiz

¹³ Emel Demir Görür, 'İngiliz Konsolosluk Raporları Çerçevesinde Halep Kenti'nin Sosyo-İktisadi Vaziyeti (1873-1878)'. *TAD*, C.41/S.71 (2022), 418.(Demir Görür, 2022)

edilmiştir. İnsan mekân etkileşimi, karşılaştırmalı değerlendirmeler ve analoji çalışmaları ile yapının potansiyel işlevleri tartışılmıştır. Bu yaklaşım, yapının yalnızca fiziksel ve mimari boyutlarını değil, aynı zamanda toplumsal hafıza ve kentsel kimlik açısından taşıdığı değerleri de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İskenderun'un kültür mirası ve XIX. Yüzyıl Yapıları

İskenderun zengin tarihi göz önüne alındığında bilindiği gibi oldukça fazla kültür varlığına ev sahipliği yapmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde eski eserlerin İmparatorluk topraklarında muhafazasına başlangıçta önem verilmeyişinden dolayı Anadolu coğrafyasındaki eserlerin bir kısmı yurt dışına bir takım yasal yollarla olmak kaydıyla çıkarılmışsa da Osman Hamdi Bey'in çabalarıyla düzenlenen eski eserler kanunu ile tarihi eserlerin kanun gölgesinde keyfi yöntemlerle çıkarılması son bulmuş, yapılan yasal düzenlemelerle kontrol sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Ürkmez'e göre¹⁴ Osmanlı Devleti'nin İskenderun civarında eski eser araması yani arkeolojik kazı yapması, yaptırması söz konusu değildir. Eski eserler ya tesadüfen ortaya çıkmış ya da kaçakçılardan ele geçirilerek elde edilmiştir. Bunun en temel sebeplerinden biri de devletin ekonomik sıkıntıdan dolayı böyle alanlara sarf edecek parasının bulunmıyışydı. Zaten yazışmalarda eski eser çıkan bölgede bütçenin müsait olmamasından dolayı kazı çalışmalarına devam edilemediği göze çarpmaktadır. Daha ziyade tedbir olarak arkeolojik alanın gözetim altına alınması ve başkaları tarafından kazı yapılmasına müsaade edilmemesi tavsiye edilmektedir¹⁵.

Tablo1: Hatay İli Tescilli Sit ve Anıt Yapı İstatistiği (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü).

İLÇELER	SIT ALANI	TİCARETHAN E	İDARİ YAPILAR	MİMARLIK ÖRNEKLERİ	CAMİLER	ASKERİ YAPILAR	DOĞAL YAPILAR	HAVRA VE KİLİSELER	ŞEHİTLİKLER	TÜRBELER	HAMAMLAR	HANLAR	SABUNHANELER	KALELER	KÖPRÜLER	KANALI, MAÇARA	KAYA MEZARLARI	ÇEŞMELER	TOPLAM
ANTAKYA	154	215	15	424	31	3	3	7	2	4	5	4	5	4	3	4	18	34	935
ALTINÖZÜ	59	16	0	1	4	0	0	2	0	1	0	0	1	1	5	3	12	3	108
ARSUZ	40	14	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	58
BELÉN	15	6	0	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	5	5	1	42
DEFNE	30	7	0	6	4	0	0	2	1	2	0	0	0	0	0	4	4	2	57
DÖRTYOL	13	21	1	0	4	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2	7	46
ERZİN	13	2	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	25
HASSA	60	5	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	2	11	0	82
İSKENDERUN	23	41	22	18	1	0	0	6	0	0	1	0	0	0	3	2	2	11	119
KIRIKHAN	67	7	0	4	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	11	3	97
KUMLU	15	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	3	0	19
PAYAS	5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	3	5	17
REYHANLI	69	6	1	2	4	0	1	1	0	1	0	0	0	3	1	4	3	3	93
SAMANDAĞ	32	12	0	16	3	1	0	7	0	3	1	0	0	2	2	6	5	5	87
YAYLADAĞI	47	73	0	0	3	0	0	2	0	1	0	0	0	3	6	0	15	0	159

Osmanlı'nın Batılılaşma hareketleriyle birlikte merkezi yönetim yapısı taşra yönetimlerine kaydıkça, idari merkezlerde de yeni yapılara ihtiyaç duyulmuştur. Hatay ili bu

¹⁴ Naim Ürkmez, 'İskenderun'da Bulunan ve Ele Geçirilen Eski Eserler', *History Studies*, 6(3), (2014), 364.(Ürkmez, 2014)

¹⁵ Ürkmez, *İskenderun'da Bulunan ve Ele Geçirilen Eski Eserler*

dönemde Adana ve Halep Eyaletleri'ne bağlı kaza merkezlerinden oluşmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde, Antik ve Roma döneminde oldukça ihtişamlı olan Antakya'da Erken ve Klasik Dönem Osmanlı mimari örneklerinin sayısı azdır. Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı'nın son dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mimari eserlerinin sayıca çoğaldığı dikkat çekmektedir. Bu da kentin XIX. ve XX. yüzyıllarda özellikle Fransız işgali ve sonrasında askeri yönetimi idaresinde gerçekleşen imar faaliyetleri ile Doğu Akdeniz havzasında önemli bir yerleşim birimi haline gelmesiyle ilişkilidir¹⁶. Bu yapıların mimari programlarında Batılı üslupların egemen olmasında, kurumsal ve kültürel kimliğinin Batılı olmasının yanı sıra dönemin hakim üslubunun da etkili olduğu açıktır. Bu dönemde hakim üslup olan Avrupa kökenli Barok, Neoklasik, Art Nouveau ve Eklektik üslupları yapılardan okumak mümkündür.

Hatay ilinde 1944 adet tescilli sit ve anıt bulunmaktadır. Tablo 1.de görüldüğü gibi İskenderun'da tescilli sit alanı ve anıt sayısı 2025 itibari ile toplam 119 adettir. Bunlar; 23 sit alanı, 4 adet konut+ dükkân+ ticarethane, 22 adet idari yapı, 18 adet sivil mimarlık örneği, 1 adet cami, 6 adet havra ve kilise, 1 adet şehitlik, 1 türbe, 1 hamam, 2 adet han, 1 su kemeri, 2 mezarlık-kaya mezarlığından oluşmaktadır.

İskenderun'da şehrin deniz kıyısındaki büyük caddesi işgal yıllarında 12 km uzunlukta, 25 metre genişlikte bir sahil yolu olarak yapılmıştır. Bu yol üzerinde konak, yeni konsolosluklar, gemi acenteleri, ticari binalar, kafeler bulunmaktadır. Geç XIX. ve erken XX. yüzyıl dönemine tarihlenen binaların bir kısmı günümüze kadar gelebilmiş, bir kısmı âtıl durumda kullanılmamakta ve bir kısmı ise restore edilmekte, yeniden işlevlendirilip kullanıma kazandırılmaktadır.

Şekil 2.1'de görülen İskenderun İngiliz Okulu (1902), sade cephesi olan ve benzerine pek çok sokakta rastlanabilecek bir tarihi binadır. Dıştan sıvanmış olan yapının köşeleri, düşeyde boydan boya birer sıra şaşırtmalı olarak kesme taşlarla vurgulanmış ve cephelere hareket kazandırılmıştır. Hemen yanındaki fotoğrafta ise (Şekil 2.2) 2018 yılında restorasyonu tamamlanıp kullanıma açılmış, yine köşeleri kesme taş ile vurgulanmış, sıvalı ve benzer dikdörtgen oranlarda pencere ve panjur kapaklarına sahip bir başka kamu yapısı, İskenderun İlçe Nüfus Müdürlüğü görülmektedir.

Şekil 2.1: 2016'ya ait İskenderun İngiliz Okulu fotoğrafı¹⁷

¹⁶ Övgü Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları' (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Programı, Yüksek Lisans tezi, 2017).(Garbioğlu, 2017)

¹⁷ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

Şekil 2.2: İskenderun İlçe Nüfus Müdürlüğü¹⁸

Bir başka sade cephesiyle yukarıdaki örneklerle benzer olarak İskenderun Frerler Mektebi (1901), günümüzdeki kullanımı ile İskenderun Lisesi gösterilebilir. Yapı, simetrik bir tasarıma sahiptir. Yukarıda görülen örneklerden farklı olarak cephesinde kat silmesi ve plastrlar bulunmaktadır. Çatı saçağının oturduğu taş konsollar dikkat çekmektedir (Şekil 3.1, 3.2). İskenderun'un yerel haber kanalının web sitesinde belirttiği habere göre lisenin restorasyonu devam etmekte ve eğitim kurumu olarak işlevine devam eden yapıya ek binalar ilave edilerek ihtiyaç duyulan mekanlar liseye kazandırılması hedeflenmektedir¹⁹.

Şekil 3.1: 2016'ya ait İskenderun Frerler Mektebi fotoğrafı²⁰ 3.2: 2024 yılına ait fotoğraf²¹

Bir başka okul yapısı ise İskenderun Katolik Fransız Okulu'dur (1924-26). Yapıda süslemeye çok fazla yer verilmemiştir. İç mekânda koridor ve odalarda karo mozaik zemin döşemeleri ve batı yönündeki cephede balkon korkuluklarında taş oyma yonca motifleri bulunmaktadır. Geneline dikdörtgen kullanılan pencerelerde, pencere söveleri vurgulanmış, merkeze gelen pencere ve kapılarda beşik kemer kullanılmıştır (Şekil 4.1,4.2.,4.3,4.4). Yapıda deprem sonrası herhangi bir fiziksel hasar olmadığı ve aynı işlevi ile hayatına ettiği görülmektedir.

¹⁸ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

¹⁹ İskenderun.org, 'Hatay'ın İskenderun ilçesinde Fransızlardan kalma, Catoni firmasının uzun yıllar kullandığı tarihi binada henüz bilinmeyen bir nedenle yangın çıktı. Yağmura ve itfaiyenin müdahalesin rağmen alevler kontrol altına alınamadı' haberi, 2024.

²⁰ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

²¹ İskenderun.org, İskenderun Catoni firmasında yangın çıktı

Şekil 4.1., 4.2: 2016 yılında çekilmiş fotoğraf²²Şekil 4.3: 2025 Mithatpaşa İlköğretimokulu resmi web sitesinde yayınlanan güncel fotoğraf²³4.4: 2025 yılına ait yan cephe fotoğrafı²⁴

XIX. yüzyıl ve erken XX. yüzyıl yapıları göz önüne alındığında hastane, okul ve kışla binaları tipolojik olarak benzerlikler içerir. Şekil 5.1 ve 5.2’de yer alan İskenderun Fransız Hastanesi yapısı da 1932 yılında inşa edilmiş, süsleme özellikleri açısından sade, simetrik kütleyle sahip neoklasik bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Üçlü pencere düzeni ve katlarda farklılaşan pencere söveleri ile yapı diğer binalardan belirgin olarak farklılaşmaktadır. İskenderun Devlet Hastanesi A blok, Eski SSK hastanesi olarak da bilinen yapı, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinde yıkılmıştır²⁵ (Şekil 5.3-5.4).

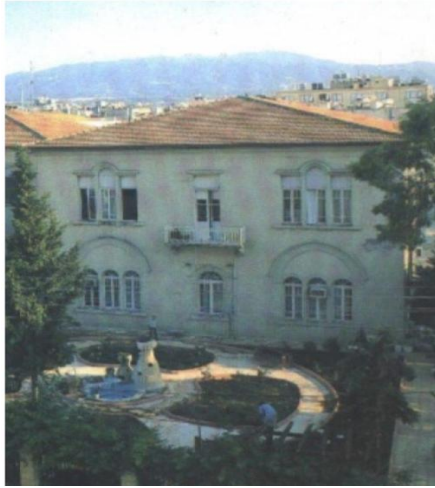

²² Garbioğlu, ‘Tanzimat’tan Cumhuriyete Hatay’daki Kamu Yapıları’

²³ Mithatpaşa İlköğretim, Milli Eğitim Bakanlığı, 2025

²⁴ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

²⁵ Bsha, Bilim Sağlık haber ajansı. ‘Depreme Dayanaksız Çıkan İskenderun Devlet Hastanesi A Blok Enkazında Büyük Acı!’, 2023.

3.

4.

Şekil 5.1 , 5.2: 2016 yılına ait fotoğraflar²⁶ 5.3., 5.4: Deprem sonrası fotoğrafları.²⁷

İskenderun Suriye ve Büyük Lübnan Bankası diğer yapılardan oldukça farklı, eklektik bir üsluptadır. Eyvanımsı giriş açıklığının arasındaki dolu yüzey, renkli, küçük, seramik karolardan oluşan geometrik desenli panoyla kaplanmıştır (Şekil 6). Eyvanı oluşturan her bir kademe boydan boya renkli seramiklerle kaplanarak vurgulanmıştır. Giriş kapısının iki yanında daha dar ve alçak tutulmuş, sivri kemerli nişler içine alınan yuvarlak kemerli pencereler açıklıkları da seramik karolarla çevrelenmiştir. Düşeydeki iki pencere arasında kalan kısımlar, üstte, kemerlerin üst kısımları ile yanlarda üzengi noktalarına kadar olan kısımları ve cephe bitimleri renkli seramik karolardan oluşan panolarla kaplanmıştır²⁸. Aynı panolar cadde cephesinde de devam etmekte olup, cephenin devamında yapı geniş pencereler ve giydirme cephe ile devam etmektedir (Şekil 6.2).

1.

2.

Şekil 6.1: 2016 yılına ait fotoğraf²⁹ 6.2: Sahil- Cadde cephesi fotoğrafı.³⁰

Renkli karo seramik pano kullanımının görüldüğü bir başka bina ise 1931 yılı tarihlenen eski İskenderun Adliyesi, yeni işlevi ile ise Hükümet Konağı'dır. Cephelerde kullanılan renkli karo seramik süslemeler genellikle ikinci kat cephe kaplamaları üzerinde ve parapetlerde yer almaktadır (Şekil 7). Kütleler, dış cephede yer yer dışa taşırılarak ve diğer kısımlara göre yükseltilerek hareketlendirilmiştir. Tüm cephelerde üst katta sivri kemerli pencere söveleri dışa taşkın ve iki renkli taş işçiliği izlenimi verecek şekilde boyanarak vurgulanmıştır³¹. Yapının 2016 yılında çekilen fotoğrafları ile karşılaştırıldığında, restore edilerek 2021 yılında Hükümet Konağı olarak yeniden kullanıma açıldığı görülmektedir (Şekil 7.3).

²⁶ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

²⁷ Bsha – İskenderun Devlet Hastanesi A Blok Enkazında Büyük Acı.

²⁸ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

²⁹ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

³⁰ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

³¹ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

Şekil 7.1, 7.2. 2016 yılına ait fotoğraflar³² 7.3. 2021 yılına ait fotoğrafı.³³

İskenderun'da yer alan tarihi yapıların çoklukla bulunduğu liman bölgesi sahil yolu bölgesine dair diğer yapılar Şekil 8'de yer almaktadır. Askeri yapıların da XIX. yüzyıl özellikleri taşıdığı görülmektedir. Cepheler sade, basık kemer ve dikdörtgen pencereler, simetrik düzen tipik özelliklerdendir. Bazı yapıların 2025 Temmuz ayında restore edildiği belgelenmiştir. Cephelerinin henüz sıva ve boyasız olduğu görülen restore edilen yapıda taş onarımlarının yapıldığı görülmüştür. Aynı zamanda restore edilmeyi bekleyen oldukça hasar görmüş yapılar da bölgede dikkat çekmektedir. Neoklasik üslupta inşa edilmiş olan dönem yapısı restore edilmeyi beklemektedir.

Şekil 8: İskenderun sahil yolu ve yakın bölgesindeki dokuya dair fotoğraflar.³⁴

6 Şubat depremleri üzerinden 2 yıl geçmiş olmasına rağmen İskenderun'un tarihi yapılarının bulunduğu bölgelerde, yıkım hala gözlemlenebilmektedir. Restorasyon süreci uzun ve dikkatle, özenli bir şekilde müdahale gerektiren bir süreç olması dolayısıyla kentte yıkılmış olan binalar için, yeni binalarda olduğu gibi hızla aksiyon alınamamıştır. Bu süreç dolayısıyla tarihi binalar, afet sonrasında dışarıdan gelebilecek ikincil afet durumlarına (yangın gibi) ya da iklim koşulları gereği gelişen doğa olaylarının tahribatına daha açık, kırılgan yapılarıdır.

³² Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

³³ Hatay Büyükşehir gazetesi, 'Yeni Hükümet Konağı İskenderun'a Çok Yakıştı', 2021.

³⁴ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

İskenderun'un Şekil 8'de de görülebileceği gibi merkezi yerlerinde bütünlüğü bozulmamış ancak yangın yüzünden ağır hasar görmüş önemli tarihi yapılar bulunmaktadır. Şekil 9'da İskenderun Latin Katolik Kilisesi'nin deprem sonrası 2025 yılında çekilmiş fotoğrafında ayin yapılan hacmin tamamen yıkıldığı görülmektedir. Anadolu Ajansı haberinde belirtildiği üzere ibadetin devam ettiği kilisede, ayinler şu an için konferans salonunda devam etmektedir³⁵.

Şekil 9.1, 9.2: Latin Katolik Kilisesi³⁶ 9.3:Yıkımın daha net görülebildiği hava fotoğrafı³⁷

Eski İngiliz Konsolosluğu binası

Makaleye konu olan yapı İskenderun ilçesinde Eski İngiliz Konsolosluğu olarak kullanılmış olan yapıdır (Şekil 10.1). Bu noktada konsolosluklar işe ilgili bir kısa bilgi vermek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Ürkmez'in³⁸ doktora tez çalışmasının konusu olan İskenderun hakkında döneme ait arşivlerden elde edilmiş çokça bilgi-belgeye rastlamak mümkündür. Ürkmez'in araştırmalarına göre İskenderun'da en eski tarihlerde konsolos vekili bulundurmaya başlayan devletlerden biri İngiltere'dir. İskenderun'da bulunan konsolos vekilleri daha ziyade bölgeye gelen tüccarlara hizmet vermektedir. Yani diplomatik temsilcilikten daha ziyade ticari temsilcilik görünümündedirler. İskenderun'a gelen tüccarlar tebaası oldukları konsolos vekilinin evinde kalmaktadırlar. Tavernier seyahatnamesine göre³⁹ Konsolos vekillerinin evleri oldukça muntazam ve rahattır. Tavernier'in kendi tarifi ile konsolos vekilleri çıkarlarını gözetken, çok yüksek gelir elde eden ve parayı seven şahıslar olduğu ve hatta öyle olmasa Tavernier, konsolosların bunaltıcı iklime katlanmayacaklarını ileri sürmüştür⁴⁰. Ürkmez'in çalışmasında en eski görev yapan İngiliz konsolos vekil 1616 yılına tarihlenmektedir. Osmanlı Devleti'ne göre bu konsolos vekillerinin atanmasının amacı İskenderun İskeleyi'ne gelip giden İngiltere tüccar gemileri kaptan, tebaa ve tüccarlarının Osmanlı Devleti ile İngiltere Devleti arasındaki anlaşma gereği işlerini kolaylaştırmaktır. Ancak bir kısım tebaası ve tüccarı olmayan devletin dahi burada konsolosluk açmak istemesi, İngilizlerin ve diğer yabancı devletlerin temsilci bulundurmasının tek amacının bu olmadığını işaret etmektedir. Ürkmez'e göre⁴¹ Konsolos vekilleri Güney Anadolu'nun en önemli limanı olduğu için İskenderun'u denetim altında tutmak istemişler, bu iskelede devletlerinin çıkarlarını gözeterek, bilgi toplamışlardır.

³⁵ Anadolu ajansı, 'Latin Katolik Cemaati, Depremde Yıkılan Kiliselerinde Yeniden İbadet Edeceği Günü Bekliyor', (Ferdî Uzun, Mehmet Çalık). 2023.

³⁶ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

³⁷ Anadolu ajansı, 'Latin Katolik Cemaati Yeniden İbadet Edeceği Günü Bekliyor'

³⁸ Naim Ürkmez, 'Tanzimattan I. Dünya Savaşı'na İskenderun' (Atatürk Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Doktora tezi, 2012). (Ürkmez, 2012)

³⁹ Jean Baptiste Tavernier, 'Tavernier Seyahatnamesi', (Ed: Stefanos Yerasimos, Çev: Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010):165.(Tavernier, 2010)

⁴⁰ Tavernier, 'Tavernier Seyahatnamesi; Ürkmez, Tanzimattan I. Dünya Savaşı'na İskenderun

⁴¹ Ürkmez, Tanzimattan I. Dünya Savaşı'na İskenderun, 354.

Şekil10.1: İngiliz Konsolosluğu (Joseph Catoni & Company) 1928 tarihli Fransız Kadastral Haritası⁴² 10.2: 1916 İskenderun Haritası, (Daloğlu tarafından (2023), İngiliz Hidrografi Ofisi tarafından çizilmiş olduğu düşünülmektedir), Milli Kütüphane.⁴³

Daloğlu İskenderun'un kent ve çevresel tarihine odaklandığı doktora tezinde İskenderun'a ait tarihi harita çalışmaları yapmış, yapılı çevre örüntülerini ve yol ağlarını incelemiştir⁴⁴. Daloğlu'nun paylaştığı haritada İngiliz Konsolosluğu'nun yeri, özgün haritanın kendisinde işaretlenmiş, 'British Consulate' yazılarak belli edilmiştir (Şekil 10.2). Henüz deniz doldurulmadığından yapının denizle doğrudan ilişkisi haritada görülebilmektedir. Daloğlu çalışmasında söz konusu harita ile birlikte 1896 ve 1901 haritalarını da paylaşmış, söz konusu üç haritanın birbirleri üzerinden türetildiği görüşünü belirterek, haritaların İskenderun'un birkaç yüzyıldır en büyük çevresel sorunlarından biri olan bataklıkları kurutmak için alt yapıyı geliştirmek amacıyla çizildiğini vurgulamıştır. Özellikle bu haritaları dönemin nüfusuna dair belgelerle birlikte değerlendirdiğinde haritaların tam da 1900'lü yılların İskenderun'unu yansıtmadığını ancak ideal İskenderun için hazırlanmış haritalar olduğu fikrini ileri sürmüştür.

Eski İngiliz Konsolosluk Binası, İskenderun merkezde, Mareşal Fevzi Çakmak Caddesinde yer almaktadır. 02.Ağustos 2025 tarihinde Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ile söz konusu yapı hakkında iletişime geçilmiş Kurul'dan yazılı bazı belgelere ulaşılmıştır. Kurul'da yapı; 'İskenderun ilçesi, 3. Mıntıka 1362, 1556 parselde yer alan, sit dışında kalan 12 envanter numaralı İngiliz Konsolosluk Binası olarak Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1693 sayılı kararı ile tescil edildiği, daha sonra Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 17.07.1987 tarih ve 3553 sayılı kararıyla ile 12 Envanter Numarasıyla tescillinin devamı kararı alındığı, Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20.03.2025 tarih ve 5308 sayılı kararı ile 1. Grup yapı olarak belirlendiği tespit edilmiştir' ifadesi ile tarif edilmektedir⁴⁵.

Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nden edinilen bilgiye göre özellikle XIX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Limana yakın sahil kesimi Levantenler ve konsolos vekilleri tarafından tamamen kendi kontrollerine geçirilerek, müstakil konutlar ve villalar yaptırılmıştır. Eski İngiliz Konsolosluk Binası ve Suriye-Lübnan Bankası günümüze ulaşan güzel örneklerdendir. Bu yapılar XIX. yüzyıl sonu, XX. yüzyıl başında İskenderun'un siyasi ve ticari hayatında öne çıkan Augustine Catoni ye ait yapılar olarak bilinir. 3. Mıntıka 1556 -1362 Parsellerde Yer Alan Vitamin Gübre, iki yapıdan meydana gelmektedir. Yapı ile ilgili yazılı ve

⁴² URL1: *Ville d'Alexandrette. Plan d'ensemble*; Ceylan Hülya Tülün, 'Cultural Encounters in İskenderun: (Alexandrette): The Coastline From 1920s to 1950s' (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, 2021)

⁴³ Feyza Daloğlu, 'Tarihsel Bir Belge Olarak Harita ve Geç Osmanlı İskenderun Haritaları'nın Bize Söyledikleri'. *Toplumsal Tarih Akademi*, Sayı:02 (2023):114-119.(Daloğlu, 2023)

⁴⁴ Daloğlu, *Tarihsel Bir Belge Olarak Harita ve Geç Osmanlı İskenderun Haritaları'nın Bize Söyledikleri*

⁴⁵ Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

elektronik basında yapılan araştırmalarda yapının çoğunlukla Catoni Binası olarak geçtiği görülmektedir. Bu konuya bir sonraki başlıkta, yapının hafızalardaki yerini incelenirken daha detaylı değinilecektir. Ancak tüm bu ifadelerden yapının farklı isimler ile tanımlandığı görülmektedir. Bunlar Eski İngiliz Konsolosluk Binası, Catoni Binası ve Vitamin Gübre'dir.

Kurul'a yapının yapım yılı ve mimarı hakkında yöneltilen soruya şu şekilde yanıt verilmiştir;

Yapıların inşa tarihleri ve kimler tarafından inşa ettirildiğine yönelik bilgiler mevcut değildir. Yapılar hakkında monografik bir çalışma olmadığı için yapılan çalışmalar yaptırın ve tarihlendirme konusunda birbiriyle farklı bilgiler içermektedir. Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın İskenderun'u işgali zamanında İskenderun iskelesi civarında arazi edinmiş, edindiği mülkün bedelini veya ona karşılık gelecek bir araziyi Osmanlı Devleti'nden talep etmiştir. Bu tarihlerde yabancıların Osmanlı topraklarında mülk edinmeleri yasak olduğu için mülkü ve evi satılarak parası kendisine iade edilmiştir. İskenderun Konsolos vekilliğine Covanni getirilmiştir. Covanni, deniz kenarında bir konak inşa ettirmiş, inşa ettirdiği konağını konsoloshaneye dönüştürmüştür. Konağından başka çalışan memurlar için ikinci bir konak, zahire ve mühimmat deposu da inşa ettirmiştir. Günümüze kadar gelen yapıların şehir planı içerisindeki konumu ve çevre ile ilişkisini görebildiğimiz en erken tarihli belge Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde bulunan 23 Muharrem 1268 (18 Kasım 1851) tarihli İskenderun İskelesi ile yanında olan bataklıkların resmi, olarak hazırlanan haritadır. Haritada, iskeleye yakın dikdörtgen formlu parsel içinde, parselin deniz tarafına yerleştirilmiş yapı ile güneyinde iki ayrı müstemilat olan yapı, İngiliz Konsoloslugu olarak belirtilmiştir. İkinci belge, Fransız Ulusal Arşivinde bulunan 1856 tarihinde 1/20000 ölçekli İskenderun kıyıları demirleme planıdır. Planda, yapının güneyindeki müstemilatlar kaldırılarak Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi açılmış, deniz tarafına yeni bir müstemilat eklendiği görülmektedir. 1890 yılında iskele ve bataklık alanların temizlenmesi için hazırlanan haritada yapılar bugünkü parselleri içinde bitişik nizamda, konsolosluk binasının sınırları doğu-batı yönlerden belirtilmiş, banka binasının ise doğu sınırı konsolosluk binası parseli ile sınır belirtilerek, doğuda Mithatpaşa Caddesi ile olduğu belirlenmiştir⁴⁶.

Osmanlı Devlet Arşivleri Başkanlığı arşivinde⁴⁷, Bölge Kurul'unun söz ettiği harita tarandığında, İngiliz Konsoloslugu'nun binası haritada görülmektedir (Şekil 11). Haritanın yer aldığı belge; Tarih: H-15-02-1268, Yer bilgisi: 244-14880, Belge özeti ise: 'İskenderun İskelesi'nin civarındaki yatakların tathirine dair' ismi ile arşive kaydolmuştur.

⁴⁶ Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

⁴⁷ Osmanlı Devlet Arşivleri Başkanlığı arşivi, H-15-02-1268, 244-14880, İskenderun İskelesi'nin civarındaki yatakların tathirine dair' isimli belge.

Şekil 11: İngiliz Konsolosluk Binasının ilk olarak bir çizimde yer aldığı belirtilen 1851 yılına ait çizim⁴⁸

İskenderun'daki kamu yapılarının çalışıldığı doktora tezinde⁴⁹ Eski İngiliz Konsolosluk Binası / Catoni Deniz İşleri A.Ş. başlığı altında bu yapı da incelenmiş ve belgelenmiştir. Çalışmada Garbioğlu yapının inşa tarihini Fulya Düvenci Karakoç'un araştırmasına dayandırarak⁵⁰ 1846 olarak tezinde yazmıştır. Bu tarih, yapının 1851 haritalarında yer alması ile desteklenebilmektedir.

Yapının plan, kesit ve görünüşlerini içeren çizimlerin talebi üzerine, projenin müelliflerinden alınmış bir muvafakat name olmaması durumundan 5846 sayılı kanunun 2. ve 22. maddeleri gereği bu bilgilerin gizlilik ve telif haklarına riayet edilmek suretiyle reddedilmiştir. Bu araştırmacılar için sıklıkla alışıldık bir durumdur ve yapının incelenmesi plan kesit ölçeğinden ziyade yerinde gözlem ve fotoğraf ile belgeleme ile gerçekleşmiştir. Hatay'la ilgili özel arşivi olan ve arşivini Türk Tarih Kurumuna bağışlayan ayrıca kişisel web sayfası ve sosyal medya

⁴⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İskenderun İskeleyi'nin civarındaki yatakların tathirine dair*

⁴⁹ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

⁵⁰ Fulya Düvenci Karakoç, 'İngiliz Belgelerine Göre 19. Yüzyıl Sonunda Halep'te Toplum, Yönetim ve Konsolosluk Arasındaki İlişkiler'. (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:14, Sayı:24, 2013/1), 67-91.(Düvenci Karakoç, 2013)

hesaplarından da tarihi yapıların tanıtılması ile ilgili büyük bireysel çaba sarf eden araştırmacı Fahraddin Osmanca ile gerçekleştirilen görüşme sonrasında yapıya ait çeşitli yıllarda çekilmiş fotoğraflar ve tarihi bazı belgeler edinilmiştir.

Şekil 12.1’de ve Şekil 11’deki haritada da görüldüğü üzere yapı henüz deniz doldurulmadığı için direkt denize ve limana erişimi olan bir yapıdır. Kartpostalda yapının balkonu ve pencere kapı düzeni net olarak görülebilmektedir. 12.2’de ise aynı kartpostalın üzerine tarih not düşülmüş hali görülebilmektedir. Üzerindeki el yazısından 21.09.1906 tarihi okunması sebebiyle 20. yüzyıl başı belgesi olarak değerlendirilebilir.

Şekil 12.1: İngilizlik Konsolosluğu ön cephesi⁵¹ 12.2: Aynı kartpostalın farklı bir versiyonunda 21.09.1906 tarihi not düşülmüş.⁵²

Kurul’dan edinilen bilgiye göre günümüzde yapı, Vitamin Gübre Tarım Anonim Şirketi ile Rem Yiyecek İçecek Turizm Anonim Şirketi adındaki özel mülkiyete aittir. Kurulda Rölöve ve Restitüsyon Projeleri görüşülmüş olup Restorasyon/Rekonstrüksiyon Projeleri ile ilgili henüz bir işlem yapılmamıştır. Ne amaçla yeniden işlevlendirileceği sorusuna ise ‘ne amaçla kullanılacağı tarafımıza sunulmamıştır’ yanıtı alınmıştır.

Yapının mimari özellikleri

Yapı kagirdir, yığma sistemi ile inşa edilmiş ve iki kattan oluşmaktadır. Dikdörtgen planlıdır ve Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür (Şekil 13). Yapıyı süsleme özellikleri açısından ele aldığımızda, yerel kaynaklı Akdeniz Mimarisi ve Neo Gotik Mimarinin bir arada kullanıldığı eklektik üsluba sahip bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Cephelerde yer alan kapı ve pencerelerin etrafında ve çeşitli mimari elemanlarda süsleme unsurları görülmektedir. Pencerelerin alt ve üst taş sövelerinde cepheye taşkın ve aşağıya doğru sarkıt şeklinde kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Bölgeye dair değerli görsel belgeleri bir araya getiren ve Türk Tarih Kurumu’na bağışlayan Fahreddin Osmanca’nın 2021-2022 yıllarında çekilmiş yapıya dair fotoğraf ile 2025 yılı fotoğrafı karşılaştırıldığında yapıya dair 3 yıl içerisinde bakımsızlıktan ve yangın kaynaklı bozulmalar görülmektedir. Özellikle balkona dikkatle bakılırsa doğrama ve pencere kapaklarının yangın sırasında yok olduğu ve hatta 2025 yılı fotoğrafından çatının da yok olduğu görülmektedir. 2023 depremlerine bağlı gözle gözlemlenebilen oturma, zemin ve benzeri kaynaklı bozulma dikkat çekmemekte ancak kullanılmayan yapıda 3 yıl içerisinde gerçekleşen vandalizm kaynaklı bozulmalar olduğu gözlemlenebilmektedir.

⁵¹ TTK, Türk Tarih Kurumu, *Fahreddin Osmanca Özel Arşivi*

⁵² Url-2, *Levantine Heritage*; Tülün, *Cultural Encounters in Iskenderun: (Alexandretta): The Coastline From 1920s to 1950s*

Şekil 13: Eski İngiliz Konsolosluk Binası Kuzey Cephesi 13.1. Yazar tarafından çekilmiştir, 2025, 13.2: Fahreddin Osmanca⁵³ kişisel arşivi, 2021-2022.

Güney yönünde yer alan cephede giriş katta dört adet kapı ve üç pencere düzeni yer almaktadır (Şekil 14). Pencere ve kapılar kemerli olup cepheye taşan söveleri vardır. Garbioğlu'na göre (2017) batı cephesindeki kapı ve pencere düzeninin sonradan açıldığı düşünülmektedir (Şekil 14). Bu görüşü hangi veriye dayanarak öne sürdüğünü bilmemekle beraber batı cephesi dikkatle incelendiğinde bu bilgi doğrulanamamaktadır. Güney cephesinde ikinci katta ortada konsollara oturan bir adet balkonun kapısı ve iki yanında dörder adet pencere yer alır. Pencereler ve kapı açıklığı düz açıklıklı düşey dikdörtgen olup, alt ve üst söveleri sarkıt oluşturmaktadır.

Şekil 14: Eski İngiliz Konsolosluk Binası Batı ve Güney Cephesi köşesi 14.1. Yazar tarafından çekilmiştir, 2025, 14.2: Fahreddin Osmanca kişisel arşivi, 2021-2022.

Şekil 14'te 2021-22 fotoğrafı ile 2025 yılı fotoğrafı karşılaştırıldığında batı cephesinde yüzey kirliliği, sıva dökülmesi ve yangının etkisi dikkat çekmektedir. Özellikle kuzey cephede olduğu gibi doğrama panjur kapakları ve çatı yok olmuş ve yapı yıpranmış durumda her türlü iklim ve dış etkenli tehlide açık, varlığına devam etmektedir. 3-4 yıl içerisinde görülen bu bozulma 2021-2022 yılı durumunu 2016 yılı ile karşılaştırıldığında görülmemektedir (Şekil 15). 5-6 yıl geçmiş olmasına rağmen 2016 yılı cephesi 2021-22 yılı cephesiyle oldukça benzerdir. Çatının ve doğramaların yıkılması ile yapının bozulmasının hızlanmasına örnek gösterilebilir. 2016 yılı fotoğrafına dikkatle bakıldığında balkonu oluşturan sütun ve kemerlerin boyanmasındaki ince detay görülebilmektedir. Kemer olduğundan daha zarif ve ince görülmesini sağlayacak şekilde içeriden yarısı kırmızı ile dışa cepheye dönen kısmı ise kemerin içerisinde yarısından başlamak kaydıyla dış cephe rengi ile boyanmıştır. Dikkatle bakıldığında aslında balkonun için de sarı ile (dış cephe rengi ile) boyanmış olduğu görülebilir. 2025 yılında aynı açıdan çekilen fotoğrafa bakıldığında sağdan birinci kemerde depreme bağlı kırılma gerçekleştiği görülmektedir. Balkonun tavanında yangına bağlı kararmalar görülmekte, pencere boşluklarından çatının yok olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bahçe duvarında da sıvada dökülme, duvar yazısı ve harpuştasında parça kopmaları kayıplar olduğu gözlemlenmektedir.

⁵³ Fahreddin Osmanca kişisel arşivi, 2021-2022

Şekil 15: Eski İngiliz Konsolosluk Binası Batı Cephesi, 15.1: 2016 yılı fotoğrafı⁵⁴ 15.2: Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

Kuzey cephesi bahçeye ve denize bakmaktadır. Giriş katta üçlü sivri kemer açıklığı ile oluşturulmuş revaklı kısım yer almaktadır. Revaklı bölümün solunda iki adet pencere ve bir kapı açıklığı vardır. Pencere dikdörtgen formunda olup ikisi sonradan açılmış havalandırma penceresi olabilir. İkinci katta cephe boyunca on bir adet mermer sütuna oturan sivri kemerlerle bahçeye açılan bir balkon bulunur. Yapı alanına giriş izni alınamadığı için kuzey cephesi detaylı okumaları Gabrioğlu'nun fotoğrafları üzerinden yapılmıştır.

Şekil 16.1: İskenderun İngiliz Konsolosluğu, Kuzey Cephe Kemer Açıklıkları, 2016⁵⁵ 16.2: Balkon Düzenlemesi, 2016⁵⁶

Cephenin kuzeydoğu tarafında bahçeye doğru çıkıntı yapan beşgen planlı bir kütle 1906 yılı kartpostalındaki görselde bulunmamaktadır dolayısıyla yapıya sonradan eklenmiştir. Bu kütlein zemin katı dört sivri kemerle boş bırakılmış, üst kat döşemesi dışta her kenara denk gelen sivri kemerlere oturtulmuştur. Ayrıca kütlein üst katında da her kenarda sivri kemerli pencerelere yer verilmiştir. Pencerealtıların alt ve üstlerinde yer alan dışa taşkın söveler düşey

⁵⁴ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

⁵⁵ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

⁵⁶ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

sarkıtlarla hareketlendirilmiştir (Şekil 17). Garbioğlu'nun aktarımına göre sonradan eklenen bu kütle sivri kemerli pencerelerle aydınlanmakta olup, odada şömine yer almaktadır.

Şekil 17: İskenderun İngiliz Konsolosluğu Kuzey Cephede Yer Alan Beşgen Formlu Kütle
17.1: Yazar tarafından çekilmiştir 2025, 17.2: 2016 yılı fotoğrafı⁵⁷

Doğu yönünde yer alan cephe zemin katı revaklı bir zemin kotuna sahiptir (Şekil 18). Merdivenle çıkılan birinci kattan yapıya giriş yapılmaktadır. Balkon altına denk gelen sivri kemerli revağın ardında geriye şekilmiş cephede 3 adet kapı bulunmaktadır. Birinci katta yer alana kemerli kapının sağında 2 adet solunda ise 1 adet dikdörtgen dışa taşan söveli pencereler bulunur. 2021-22 yılında yapının güneydoğusundan çekilen fotoğrafta yer alan ahşap panjurlar günümüze ulaşamamıştır. Yüzeyde kirlenmeler göze çarpmaktadır. Deprem kaynaklı herhangi bir hasar görülmezken yangın yapının bu kanadını etkilememiştir. Çatısı korunmuş kat döşemeler ayaktadır. Yapının bu kanadının güney cephesinde bir adet balkon bulunmaktadır (Şekil 18.2). 4 adet ahşap dikme ile taşınan balkonun çatısında ahşap işçilik dikkat çekmektedir. Yine güney cephenin zemin katında ise 4 adet kapı bulunmaktadır.

Şekil 18: İskenderun İngiliz Konsolosluğu, Doğu Cephe Düzeni 18.1: 2025, yazar tarafından çekilmiştir. 18.2: Fahreddin Osmanca kişisel arşivi⁵⁸, 2021-2022.

Yapının giriş katına güney yönde bulunan ön cephe üzerindeki dört adet kapıdan girilmektedir. Kapılar bu katta bulunan odalara ve oradan da koridora açılmaktadır. Garbioğlu'nun 2017 yılında yayınladığı tezinde yapının o tarihte ticari amaçla kullanılmakta olduğu yazılmıştır. O döneme ait yapının batı cephesinde yer alan koridor Şekil 19.1'de görüldüğü gibi iç mekânları yenilenmiş, taban döşemesinde karo mozaik kullanılan bir mekandır. Koridorun her iki tarafında ahşap kapılar sıralanmıştır. Yapıya tesisat çekildiği koridorda yer alan ve ahşap kafes ile kapatılmış kalorifer peteklerinden anlaşılmaktadır. Şekil

⁵⁷ Garbioğlu, 'Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları'

⁵⁸ Fahreddin Osmanca kişisel arşivi, 2021-2022

19.2’de ise 2025 yılında aynı mekanın dış cephesi görülmektedir. Yangının çatıda gerçekleştirdiği yıkım gözlemlenebilmektedir.

Şekil 19: Eski İskenderun İngiliz Konsolosluğu, İç Mekân⁵⁹

Yapının hafızalarda yeri ve bölgede tanınırlığı

Yapı 19.yüzyıl ortalarında inşa edildiği bilinen yapı birtakım müdahaleler geçirmiş olmasına rağmen özgün cephe karakterini korumaktadır. Sonradan eklenen beşgen yapı yapıya eklenmiş nitelikli bir dönem ekidir ve yapının cephelerindeki üslup ile uyumludur. Eklektik üsluba sahip Konsolosluk binası aynı zamanda Catoni ailesinin konutu olarak da kullanılmıştır. Söz konusu ek yapıyı Garbioğlu (2017), Catoni ailesinin isteği ile 1950lerde eklendiği bilgisini vurgulamıştır ancak kaynaklarda ve Bölge Koruma Kurulunda buna dair bir bilgi, belge bulunamamıştır. Onarımı ile bilgiye Garbioğlu 2017 yılında, o dönem yapının bağlı olduğu Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi’nde rastlamamıştır. 2017 yılında giriş katı Catoni Deniz İşleri A.Ş. olarak kullanılmakta olup, üst kat atıl durumda olan yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

Binanın yerel medyada ve bölge halkında Catoni binası olarak anıldığı görülmüştür. Öncelikle bölge için Catoni ailesinin hafızalardaki yerini anlamak yerinde olacaktır. İskenderun’da gemi acente işletmeciliği yapan İtalyan kökenli Catoni ailesi, ortak oldukları şirketler aracılığı ile Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır limanları ile bağlantılı seferler düzenlemiştir⁶⁰. 1875’ten sonra Augustin Catoni’nin Hollanda’nın İskenderun’daki fahri konsolos yardımcısı olarak atanmasıyla diplomatik bir görev de üstlenmiştir. Augustin Catoni yasal olarak Fransız vatandaşıydı.

Ancak İngiliz konsoloslu olarak atanmasının ardından Britanya vatandaşı sayılmıştır. 1903-1915 yılları arasında İskenderun’daki Belçika konsolos yardımcısı, aynı aileden Augustine Catoni’nin oğlu Fransız vatandaşı Joseph Catoni olmuştur⁶¹. 1846 yılında inşa edilen bu yapının, önce bir konak olarak yapıldığı, daha sonra konsolosluk binasına dönüştürüldüğü düşünülebilir. Ürkmez, Catoni Konağı’nın İskenderun’a gelen İngiliz seyyahlar ve diplomatlar için bir uğrak noktası haline geldiğini ifade etmektedir. Böylelikle Catoni ailesine ait olan bu görkemli ve tanınmış yapı, ailenin ticari gücüyle özdeşleşmiştir⁶².

⁵⁹ Garbioğlu, ‘Tanzimat’tan Cumhuriyete Hatay’daki Kamu Yapıları’; F. Mine Temiz’in Arşivi).

⁶⁰ Servet Özkan, ‘19. Yüzyılın İkinci Yarısı ve 20. Yüzyıl Başlarında İskenderun’da Sağlık Kurumları’. *Art-Sanat*, 21 (2024): 587–615.(Özkan, 2024)

⁶¹ Özkan, 19. Yüzyılın İkinci Yarısı ve 20. Yüzyıl Başlarında İskenderun’da Sağlık Kurumları; Tülün, *Cultural Encounters in Iskenderun: (Alexandretta): The Coastline From 1920s to 1950s*(Tülün)

⁶² Naim Ürkmez, ‘İskenderun’da İki Levanten Aile: Belfante ve Catoni Aileleri’. *Anavatana katılışının 80. yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*. (2020): 1371-1393.(Ürkmez, 2020)

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ailenin hayatı üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, savaş sırasında Belfante-Catoni şirketine ait depoları kontrol altına almıştır. Öyle ki, dönemin sadrazamı Talat Paşa'dan izin alındıktan sonra, Alman konsolosluğu İskenderun'a getirerek Belfante-Catoni deposuna koyduğu mallarını bile teslim alabilmiştir⁶³. 25 Kasım 1919'da Joseph Augustine Catoni ve oğlu Augustus Catoni, Fransız vatandaşlığından İngiliz vatandaşlığına geçmek için başvurmuş ve başvuruları kabul edilmiştir. Catoni ailesi; banker, gemi acentesi ve sicil memuru olarak tanımlanmıştır. 3 Haziran 1931'de Joseph Augustine Catoni, İskenderun'a İngiltere'nin fahri konsolos yardımcısı olarak atanmıştır. 8 Haziran 1944'te ise Joseph Catoni yeniden İskenderun İngiliz konsolosluğu olarak atanmıştır.

Büyük devletler, stratejik önemi nedeniyle İskenderun'la yakından ilgilenmişlerdir. Bu ilgi başlangıçta devlet düzeyinde değil, ticari temsilciler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Catoni ve Belfante aileleri, İngiltere, İtalya, Fransa ve Almanya gibi büyük devletlerin diplomatik ve ticari temsilcileri olarak hareket ederek bölgenin geleceğe yönelik planlamasında önemli bir bilgi kaynağı hâline gelmiştir. Aynı zamanda, Avrupa devletleri lehine bölgedeki ticaretin gelişmesini sağlamışlardır. Bu aileler ayrıca bölgedeki ticari faaliyetlerin artmasına ve şehrin gelişimine de büyük ölçüde olumlu katkıda bulunmuşlardır⁶⁴.

Catoni ailesi günümüzde aynı isimle ticaret yapmaya devam etmektedir, bu da ailenin bölgede en az 180 yıldır varlığını sürdürdüğüne işaret eder. Dolayısıyla İskenderun'un kent hafızasında, Catoni ailesi her dönemde bir şekilde var olmaya devam edebildiği için, önemli bir yer edinmiştir.

Eski İngiliz Konsolosluk Binası İskenderun'da mimari özellik ve üslup olarak sıkça karşılaşılabilen dönem yapılarından yalnızca bir tanesidir. Ancak bu yapıyı 5 Mayıs 2024 tarihinde manşete taşıyan bir yangın haberi gerçekleşmiştir. 05, 06 ve 07 Mayıs 2024 tarihli haberlerin tamamında yaklaşık tüm başlıklar 'Catoni Binası/Catoni Konağı olarak bilinen 2 katlı metruk binada henüz belirlenemeyen sebeple yangın çıktı' ifadelerinde buluşmuşlardır⁶⁵. 5 Mayıs 2024 tarihinde gerçekleşen yangının hırsızlık amacıyla binaya giren 2 kişi tarafından çıkarıldığını haberlerden öğreniyoruz. Yapıya dair yangın sonrası görseller Şekil 20'de görülebilmektedir.

Şekil 20.1, 20.2: 05.05.24 Yangın haberleri⁶⁶ 20.3, 20.4: Yangın haberi⁶⁷

⁶³ Tülün, *Cultural Encounters in İskenderun: (Alexandretta): The Coastline From 1920s to 1950s*

⁶⁴ Ürkmez, *İskenderun'da İki Levanten Aile: Belfante ve Catoni Aileleri*

⁶⁵ Arkeolojikhaber, 'İskenderun'daki tarihi Catoni Binası'nda yangın çıktı', 2024; İskenderun.org, *İskenderun Catoni firmasında yangın çıktı*; Haberton, 'Tarihi Catoni binasındaki yangın kundaklama şüphesi', 2024.

⁶⁶ Arkeolojikhaber, *İskenderun'daki tarihi Catoni Binası'nda yangın çıktı*

Yangına dair 2025 gözlemlerinde, sokak cephelerinden iç mekana açılan pencerelerin panjurlarının yangın sonrası yok olmasıyla birlikte iç mekandaki yangın sebebiyle hasar görünür olmuştur. Gözlemlere dayanarak çatının tamamen yıkılmasıyla ve birinci kat döşemesinin geri döndürülemeyecek hasar almasıyla sonuçlanan yangın hasarı sonrasında yapının ciddi bir restorasyon geçirmesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir (Şekil 21). Yapının iç mekanına dair fotoğraflar özel mülkiyette olması dolayısıyla içine izin alınıp girilememiş ancak sokak kotundan pencere boşluklarından çekilmiştir.

Şekil 21: 2025 yılına dair iç mekan yangın hasarı tespitleri.⁶⁸

Yangının gerçekleşmesinden 9 ay önce, 6 Şubat depremlerinden ise 7 ay sonra bir gazete haberi dikkat çekmektedir⁶⁹. Haber, ‘İskenderun’un en güzel tarihi binalarından Catoni Binası, geçen yıl İskenderun’un başarılı yatırımcılarından Yaşar Niziplioglu tarafından satın alınmış, restorasyon için düğmeye basılmıştı. İskenderun’un simgesi olan tarihi binayı, sahil kordon boyunda gün yüzüne çıkarma girişimleri deprem nedeniyle ertelenmişti’. Yapının 2022 yılında el değiştirildiği ve iş insanı tarafından restore edilerek kullanılacağı haberi yayınlanmıştır. Aynı haberde 6 Şubat depremlerinde yapının hasar aldığı bilgisi yer almaktadır. Cephe gözlemleri ile net olmayan strüktürel hasarlar meydana gelmiş olabilir.

Yapı yerel halkın hafızasının yansımaları daha açık yansıtan medya haberlerinde Catoni Binası, Catoni Konağı olarak geçmektedir. Araştırmacıların, resmî kurumların ve literatüre konu olan yazınların hafızasında ise İngiliz Konsolosluk Binası olarak geçmektedir.

Tartışma; Kolektif Bellek Bağlamında Yapının Değeri

İskenderun, kültürel zenginliklerinin kentin çeşitli bölgelerine cömertçe yayılmış, Antik dönemden yakın tarihe kadar mimari ve arkeolojik mirasın yer aldığı topraklarında farklı kültürlerin bir arada yüzyıllardır, binyıllardır yaşayabildiği ender coğrafyalardan bir tanesidir. Kentin kolektif belleğinde geçmişten bugüne pek çok anı asılı kalmıştır hala da kentin kolektif belleği anı biriktirmeye devam etmektedir. Kolektif anlamda bakıldığında bellek, Halbwachs’a göre ‘verili değil, sosyal olarak inşa edilen bir nosyondur’⁷⁰. Bu kapsamda belleğin, bir topluluğa bağlı olmayı niteleyen bir yanı vardır⁷¹. Shudson da belleği toplumsal olarak açıklar. Özellikle bireysel insan zihinlerinden çok kurumlarda; kurallar, kanunlar, standartlaşmış uygulamalar, kayıtlar halinde yani bir dizi kültürel pratiklerle, kurumlara yerleşmiş ve yerleştirilmiş bir kavram olarak tarif eder⁷². Kent belleğini oluşturanın bizatihi kendisi topluluktur. O yaşantıyı yaratan, bilen, yorumlayan, hatırlayan ve hatta gerçekliği inşa edenin

⁶⁷ Akdeniz medya sosyal medya hesabı, Catoni’nin kullandığı tarihi bina kül oldu’, 2024.

⁶⁸ Yazar tarafından çekilmiştir, 2025.

⁶⁹ Sözcü gazetesi, ‘Catoni Binası nihayet tarihi kimliğine kavuşacak’, 2023.

⁷⁰ Maurice Halbwachs, ‘On Collective Memory’ (Chicago & London: University of Chicago Press), 1992. (Halbwachs, 1992)

⁷¹ Tuba Doğu, Melis Varkal Deligöz, ‘Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Bellek Deneyi(mi)’. *Megaron*, 12(4), (2017): 545-552. (Doğu & Varkal Deligöz, 2017)

⁷² Michael Schudson, ‘Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri, Bellek: Öncesiz, Sonrasız’. *Cotigo, Yapı Kredi Yayınları*/50, (2007): 179-199 (Schudson, 2007); Doğu ve Varkal Deligöz; *Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Bellek Deneyi(mi)*

kendisi topluluktur. Dolayısıyla kentin belleği, hafızası farklı bir yerde prekast bir eleman gibi gelip o yere monte edilemez, yerleştirilemez. Hafızalardan ve anılardan silinmesi için sistematik bir program ile tarih yazımının değiştirilmesi ve anılardan tamamen silinebilmesi için son şahit olanın yok olması ardında kanıt, anlatı, belge bırakmadan kaybolması gereklidir. Bellek değişmez değildir, devingendir ve dönüşebilir, değişebilir. Pierre Nora bu görüşü şu sözleriyle desteklemektedir; Pierre Nora'nın deyişiyle; "... bellek anımsama ve unutma diyalektiğine açık, onların sürekli biçim değiştirmelerinden habersiz, her türlü kullanımlara ve el oyunlarına karşı duyarlı, uzun belirsizliklere, ani dirilmelere elverişlidir ve devamlı bir gelişim halindedir"⁷³.

Tüm bu kolektif bellek ile ilgili düşünceler pek çok disiplinin çalışma alanı olduğu gibi, mimarlıkta da koruma ve yenileme, yeniden işlevlendirme ile ilgili konularda temel tartışma alanlarından biridir. Bir alanı/yer'i/mekânı ve hatta binayı yeniden işlevlendirirken hele ki bu 'yer' bir tarihi geçmişe sahip ise orada asılı duran anılar var demektir ve bu anılar yeniden işlevlendirilen 'yer'lerde yok sayılamaz. Kolektif bellek Kent hafızası yeniden işlevlendirmede üzerinde titiz okumalar, detaylı analizler ve akabinde saatlerce süren düşünceler gerektiren önemli bir başlıktır.

Yeniden işlevlendirme konusunda kolektif belleğin önemi yapının yeni işlevinin belirlenmesinde bu bağlam çerçevesinde yapının ele alınmasını, yapıya ait kültürel miras, mimari, ekonomik, sosyal ve çevresel değerler kriterlerinin bu bağlamda vurgulanması gerekmektedir. Kültürel miras bağlamında yapı İskenderun'un inşa edildiği döneme dair sosyal durumunu yansıtan, kent belleğinde önemli ve derin yeri bulunan bir aile olan Catoni Ailesi ile direkt ilişkili, XIX. yüzyılın kozmopolit hayatının yaşandığı bir yapıdır. Yapı eklektik üslup özelliklerini taşısa da (neogotik ve neoklasik unsurlar) sade bir cephe düzenine sahiptir. Mimari anlamda cephe özgün niteliklerini kaybetmese de iç mekâna dair özgün elamanları muhtelif zamanlarda yapılan dekoratif müdahalelerle ve nihayetinde metruk durumdayken ise yangın ile kaybetmiştir. Ancak yapıya dair XX. yüzyıl başına ait olduğu düşünülen özgün kartpostal görselleri günümüze kadar muhafaza edilmiştir ve bölgede, restitüsyon ve restorasyon çalışmalarına ışık tutabilecek analogi çalışmaları yapılabilecek özgün yapıların sayısı da oldukça fazladır.

Eski İngiliz Konsolosluk binası niteliğindeki yapıların kamu yararı gözetilerek kültür yapıları olarak yeniden işlevlendirilmesi hem yapıyı mekânsal olarak zorlamamakta hem de kolektif bellek bağlamında değerlendirilen başlıklar çerçevesinde uygun programlanabilmektedir. Turistik anlamda da hizmet vermeye ve kentin daha farklı yönlerden tanıtılmasına yardımcı olan yapılar yalnız sundukları mekanlar ile değil, kendi varoluşları ile de döneme ve kente dair tanıtım yapma imkanları bulurlar. Tarihin tarihi bir yapıda öğrenilmesi yapıyı gezen ziyaretçi ile yapının bağ kurmasını, herhangi sergilenen bir ürün olmasa dahi yapının kendisinin mekânsal deneyimleri ile ve aslına uygun restore edilmiş olan yapının özgün/özgüne uygun restore-rekonstrükte edilmiş mimari elemanları ile ziyaretçilere deneyimden öğrenme imkanı sunar. Bu deneyime örnek olarak yine bir konak olan İstanbul'da yer alan Art Nouveau üslubunun en güzel örneklerinden biri olan Botter Apartmanının restorasyon süreci verilebilir. Botter Apartmanı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Miras tarafından aslına uygun restore edildikten sonra yapı kültür sanat faaliyetleri için kullanılmakta, ancak girişinde yapının hikayesine dair anekdotlar, görsel sunumlar, yapının çeşitli yerlerinde ise bazı hap bilgilerin yer aldığı panolar yapı hakkında bilgi vermektedir. Her yıl yalnız sanatseverler değil aynı zamanda mimarlık öğrencileri de dönemi, dönem yapılarını, dönemin sanat anlayışını ve dönemin teknolojisini öğrenebilmek için binayı ziyaret etmektedirler. Deneyim üzerinden öğrenme imkânı sunan Botter Apartmanı, mimari gezi rotalarının uğrak yerleri arasında yer almaktadır.

⁷³ Pierre Nora, 'Hafıza Mekânları'. (Çev: M. E. Özcan, Ankara: Doğu-Batı Yayınları), 2022(Nora, 2022)

Hatay gibi her ilçesinde yüzlerce kültürel miras olan bir kentin mevcut arkeoloji müzesi Hatay iline yeterli gelmemekte, İskenderun ve çevresinde açığa çıkarılan buluntular ve kültürel değerler Antakya’da bulunan Arkeoloji Müzesinde fırsat bulursa sergilenebilmektedir. Aynı zamanda yerinde korumanın önemi ile İskenderun gibi kalabalık, turistik ve özellikle bir liman kentinin de sualtı ve yeraltı buluntularının sergilenmesi amacıyla kendi ilçe sınırları içerisinde bir arkeoloji müzesi olması gerekliliği aşîkardır. Yapı her iki önerilen işlev için de geniş bahçesi ile ziyaretçilere farklı deneyimler sunma ve nitelikli bir kamusal mekân olma potansiyeline sahiptir.

Sonuç

İskenderun Eski İngiliz Konsoloslugu / Catoni’nin Binası/ Catoni Konağı isimleri ile bilinen makaleye konu olan yapı nitelikli bir XIX. yüzyıl binasıdır. 1979 yılında tescil edilmiş yapı 1.grup tarihi eser olarak koruma altındadır. Bir iş insanı tarafından satın alındığı bilinen yapının önümüzdeki yıllarda ne amaçla yeniden işlevlendirileceğı Bölge Koruma Kurulu ile paylaşılmamıştır. Yeniden işlevlendirilecek olan yapının genel olarak kamusal fayda sağlayacak bir kültür yapısına dönüştürülmesi önerilmektedir.

İskenderun’da, bu benzeri pek çok metruk durumda olan ya da şahıs elinde atıl hale gelmiş yapı bulunmaktadır. Özellikle bu nitelikteki yapıların sahipleri ile iletişime geçilip üst ölçekte yapıların bütüncül bir proje ile ele alınması İskenderun için oldukça önemlidir. Bir rota çerçevesinde İskenderun için uygun olan kültür sanat mekanları- müze- sanat galerileri-atölyeler kütüphane ya da kent lokantası gibi işlevlerin, söz konusu yapının kent belleğindeki ve hafızalardaki yeri gözetilerek işlevlendirilmesi ve bir rota ile birbirine bağlanması İskenderun’u kültürel anlamda hak ettiği yere taşıyacaktır. Bu makale ile vurgulanan ve öne çıkarılan yapı pek çok yapı arasında bir tanedir ve bir araya gelip bağlanabildiklerinde kent için önemli bir ağı oluşturma potansiyeline sahiptir.

Yapının yeniden işlevlendirilmesine yönelik önerilerin uygulanabilirliği, mevcut mülkiyet durumu, yapısal sağlamlık düzeyi ve koruma kurulu kararları çerçevesinde değerlendirildiğinde, önerilen kamusal kullanımların (müze, kültür evi, arşiv merkezi vb.) hem fiziksel hem de idari açıdan uygulanabilir olduğu görülmektedir. Yapının merkezi konumu, denizle doğrudan ilişkili kent içi erişilebilirliği ve geniş bahçesi, kültürel etkinliklere uygun mekânsal kapasiteyi desteklemektedir. Restorasyon sürecinin, Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun denetiminde, özgün malzeme ve tekniklerle yürütülmesi durumunda, yapı hem sürdürülebilir kullanım hem de yerinde koruma ilkeleri bakımından örnek teşkil edecektir. Ayrıca, özel mülkiyette bulunan yapının kamu özel iş birliği modeliyle değerlendirilmesi, finansal sürdürülebilirlik açısından da rasyonel bir çözüm sunmaktadır.

İskenderun’un zengin kültür mirasının görünür olması yalnız bölge halkı için değil aynı zamanda ülkemiz için de oldukça önemlidir. Hatay’ın tarihimizdeki yeri ve stratejik önemi oldukça kıymetlidir ve Hatay ile ilgili alınan kararların, müdahalelerin ve uygulamaların bu kıymette olması mühimdir.

Kaynaklar

- Çabuk, V. (1993). İskenderun’un Kısa Tarihçesi. *Hatay Fikir ve Sanat Dergisi*(2/2), 22–29.
- Daloğlu, F. (2023). Tarihsel Bir Belge Olarak Harita ve Geç Osmanlı İskenderun Haritaları’nın Bize Söyledikleri. *Toplumsal Tarih Akademisi*(2), 114–119.
- Demir Görür, E. (2022). İngiliz Konsolosluk Raporları Çerçevesinde Halep Kenti’nin Sosyo-İktisadi Vaziyeti (1873-1878). *TAD*, 41(71), 418.
- Doğu, T., & Varkal Deligöz, M. (2017). Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Bellek Deneyi(mi). *Megaron*, 12(4), 545–552.

- Düvenci Karakoç, F. (2013). İngiliz Belgelerine Göre 19. Yüzyıl Sonunda Halep'te Toplum, Yönetim ve Konsololar Arasındaki İlişkiler. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(24), 67–91.
- Garbioğlu, Ö. (2017). *Tanzimat'tan Cumhuriyete Hatay'daki Kamu Yapıları* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk İslam Sanatları Programı].
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press.
- Haberton. 'Tarihi Catoni binasındaki yangın kundaklama şüphesi'. 07.05.2024, <https://haberton.com/tarihi-catoni-binasindaki-yanigin-kundaklama-suphesi/>
- Hatay Büyükşehir Gazetesi. 'Yeni Hükümet Konağı İskenderun'a Çok Yakıştı'. 31 Ağustos 2021, <https://www.hataybuyuksehirgazetesi.com/yeni-hukumet-konagi-iskenderuna-cok-yakisti/>
- Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-238934/hatay-kultur-varliklarini-koruma-bolge-kurulu-mudurlugu.html>, 2025.
- İskenderun.org. 'Hatay'ın İskenderun ilçesinde Fransızlardan kalma, Catoni firmasının uzun yıllar kullandığı tarihi binada henüz bilinmeyen bir nedenle yangın çıktı. Yağmura ve itfaiyenin müdahalesin rağmen alevler kontrol altına alınamadı'. 05 Mayıs 2024, <https://iskenderun.org/catoni-firmasinin-tarihi-binasinda-kul-oldu>
- İskenderun.org. 'Tarihi İskenderun Lisesi'ne Nurol Dokunuşu, Restorasyonu için Protokol İmzalandı'. 14 Aralık 2024, <https://www.iskenderun.org/tarihi-iskenderun-lisesine-nurol-dokunusu>
- Jacquot, P. (1931). *Antioche : Centre de Tourisme*. Comité de tourisme d'Antioche.
- Mustafa, A. O. (2000). *İskenderun Şehir Coğrafyası* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı].
- Nora, P. (2022). *Hafıza Mekânları*. Doğu-Batı Yayınları.
- Ocak, B., & Karagel, E. (2024). İskenderun'da (Hatay) Sanayileşmeye Bağlı Göçler ve Değişen Kentsel Doku. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 799–821.
- Özkan, S. (2024). 19. Yüzyılın İkinci Yarısı ve 20. Yüzyıl Başlarında İskenderun'da Sağlık Kurumları. *Art-Sanat*, 21, 587–615.
- Schudson, M. (2007). Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri. In *Bellek: Öncesiz, Sonrasız* (pp. 179–199). Yapı Kredi Yayınları.
- Sözcü Gazetesi. 'Catoni Binası nihayet tarihi kimliğine kavuşacak!'. 29 Ağustos 2023, <https://sozcugazetesi.com.tr/2023/08/29/catoni-binasini-nihayet-tarihi-kimligine-kavusacak/>
- Tavernier, J. B. (2010). *Tavernier Seyahatnamesi*. Kitap Yayınevi.
- TBMM. 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı on üç ilde Büyükşehir Belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelede değişiklik yapılmasına dair kanun, Resmi Gazete Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489.
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı, Harita Genel Müdürlüğü, <https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/hatay-mulk-idare-il-haritasi-1411.pdf>, 2025.
- TTK, Türk Tarih Kurumu, Fahreddin Osmanca Özel Arşivi, <https://arsiv.ttk.gov.tr/details?id=26830&materialType=AR&query=iskenderun+ingiliz+konsoloslu%C4%9Fu>, 2025.
- Tülün. *Cultural Encounters in İskenderun (Alexandretta): The Coastline From 1920s to 1950s*.

Url-1: Ville d'Alexandrette. Plan d'ensemble, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531728653>, 2025.

Url-2: Levantine Heritage, <https://www.levantineheritage.com/alexandretta.htm>, 2025.

Ürkmez, N. (2012). *Tanzimattan I. Dünya Savaşı'na İskenderun Atatürk Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı*].

Ürkmez, N. (2014). İskenderun'da Bulunan ve Ele Geçirilen Eski Eserler. *History Studies*, 6(3), 364.

Ürkmez, N. (2020). *İskenderun'da İki Levanten Aile: Belfante ve Catoni Aileleri Anavatana Katılışının 80. Yılında Hatay Uluslararası Sempozyumu, Akdeniz Medya*. 'Catoni'nin kullandığı tarihi bina kül oldu'. 05 Mayıs 2024, <https://www.facebook.com/akdenizmedyatv/videos/catoninin-kulland%C4%B1%C4%9F%C4%B1-tarihi-bina-k%C3%BCI-olduhatay%C4%B1n-iskenderun-il%C3%A7esinde-frans%C4%B1zlar/331056559752789/>

Links and Videos

Anadolu Ajansı. 'Latin Katolik Cemaati, Depremde Yıkılan Kiliselerinde Yeniden İbadet Edeceği Günü Bekliyor', (Ferdî Uzun, Mehmet Çalık). 05 Mart 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/latin-katolik-cemaati-depremdede-yikilan-kiliselerinde-yeniden-ibadet-edecegi-gununu-bekliyor/2837661#>

Arkeolojik Haber. 'İskenderun'daki tarihi Catoni Binası'nda yangın çıktı'. 06 Mayıs 2024, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-iskenderundaki-tarihi-catoni-binasinda-yanin-cikti-39190/>, 'İskenderun'da yanan Catoni'nin Konağı'nı kundakladığı tahmin edilen 2 kişi yakalandı'. 07 Mayıs 2024, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-iskenderunda-yanan-catoninin-konagini-kundakladigi-tahmin-edilen-2-kisi-yakalandi-39201/>

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. H-15-02-1268, 244-14880, 'İskenderun İskeleyi'nin civarındaki yatakların tathirine dair' ismi ile kayıtlı belge. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> 2025.

Bsha Bilim Sağlık haber ajansı. 'Depreme Dayanıksız Çıkan İskenderun Devlet Hastanesi A Blok Enkazında Büyük Acı!'. (Güliz Yıldız Zeren), 11 Şubat 2023, <https://www.bsha.com.tr/depreme-dayaniklilik-testi-olumsuz-raporuna-ragmen-kullanilan-a-blok-enkazinda-buyuk-aci/>